

KALEM REDİFLİ KASİDELER VE TIFLÎ AHMED ÇELEBİ'NİN "KALEMÜM" REDİFLİ KASİDESİNİN ŞERHİ

Bekir ÇINAR*

Özet

Bu çalışmada divan şiirinde kalem redifli şiirler ve 17. yüzyılın önemli divan şairlerinden Tıflî Ahmed Çelebi'nin Na't türünde yazdığı "Kalemüm" redifli şiiri incelenmiştir. Tıflî, her ne kadar tezkirelerde şairliği övülüyorsa da kendisi daha ziyade meddah ve nedim diye şöhret bulmuştur. Tıflî keskin zekâsı sayesinde kısa sürede IV. Murad'ın hizmetine girerek onun meddahı ve nedimi olmuştur. Şairin IV. Murad'ın meclislerinde *Şehnâme*'yi okumasının yanı sıra mizahî kıssalar yazdığı bilinmektedir. Ayrıca sülûs, nesih, ta'lik ve hurde ta'likte mahir bir hattat olup padişah ve devlet ricâli için birçok kitap istinsah ettiği kaydedilmektedir. Şiirlerindeki orijinal imajlara ve yer yer görülen sebk-i Hindî tesirine rağmen üslûbu akıcı ve sadedir. Tıflî, Kalemüm redifli şiiri, şairliğini övdüğü ilk on beş beyitte kalemini, zamanın hediyesine, savaş aletine, İsfendiyar'ın kılıcına, yaşlı bir çınara, gâh bir dalgıca gâh deryayı geçen ateşe, elbise biçen makasa, misk açan ahuya, cilveli bir dilbere, Tur dağında bir nahıla, ilkbahar meyvesine benzetmektedir. Kalemini Hz. Peygamberin övgüsünde övünç ve sevinç kaynağı gören şair, onun ailesini övmeyi görev addetmekte ve Hz. Peygamberin torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kendini kurban görmektedir. Tıflî, dört halifeyi de vasıflarına uygun olarak övmüştür. O, kalemini Hz. Ebu Bekir'e dost, Hz. Ömer için süslü bir ağaç (nahıl), Hz. Osman için mahcup, Hz. Ali için onun Zülfikar'ına vekil olarak görmektedir. Evliya övgüsünde kalemini bir pınara benzeten şair, dört mezhep imamı övgüsünde kalemini, Ebu Hanife için papağan ve süvari, İmam Şâfiî için muvafık, İmam Mâlik için kudretli, İmam Hanbel için feyizli addetmekte ve mezhep imamlarının ve şeriatın hizmetkârı görmektedir. Ayrıca şair, kalemini hazine bekçisi bir yılan, düşman gözüne yakıcı bir diken ve gönül sıkıntısı olarak görmüştür. Şairin enbiya ve evliya övgüsünde kaleminin kudreti, Allah'ın takdiriyle kendisine verilmiştir. 17. yüzyılın kudretli şairi Tıflî, Klasik Türk edebiyatı sahasında sayıları çok olmayan kalem redifli şiiriyle, hem çok renkli hayal ve semboller kullanmış hem de şairlik kudretini göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Tıflî Ahmed Çelebi, kalem redifli şiirler, na't, kalemim, şerh

QASIDAS WITH THE "KALEM" REDIF AND A COMMENTARY ON TIFLÎ AHMED ÇELEBİ'S QASIDA WITH THE "KALEMÜM" REDIF

Abstract

This study examines poems with the rhyme 'kalem' in classical Ottoman poetry, and specifically the "Kalemüm" qasida, a na't in genre, by Tıflî Ahmed Çelebi, one of the leading classical poets of the 17th century. Although his poetry is praised in literary biographies, Tıflî became better known as a meddah and nadim (royal companion). Thanks to his sharp wit, Tıflî quickly entered the service of Murad IV, becoming his court entertainer and companion. It is known that, in addition to reciting the Shahnameh at Sultan Murad IV's court, the poet also wrote humorous tales. Furthermore, he was a skilled calligrapher in the sülûs, nesih, ta'lik and hurde ta'lik scripts, and it is recorded that he

* Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: bcinar67@gmail.com ORCID: 0000-0002-5365-4839

copied many books for the sultan and state officials. Despite the original imagery in his poems and the occasional influence of the Indian style, his style is fluid and straightforward. In the first fifteen couplets of his poem ‘Kalemüm’, in which he praises his own poetry, Tıflî likens his pen to the gift of the age, a weapon of war, Isfendiyar’s sword, an ancient plane tree, at times a diver, at times a fire traversing the sea, a pair of scissors cutting cloth, a gazelle that releases musk, a coquettish beloved, a palm tree on Mount Tur, and a spring fruit. The poet, who regards his pen as a source of pride and joy in praising the Prophet, considers it his duty to praise the Prophet’s family and regards himself as a sacrifice for the Prophet’s grandsons, Hasan and Husayn. Tıflî has also praised the four caliphs in a manner befitting their qualities. He regards his pen as a friend to Abu Bakr, a splendid tree (nahil) for Umar, a humble servant for Uthman, and a deputy to Ali’s Zulfikar. In his praise of the saints, the poet likens his pen to a spring; in his praise of the four imams of the schools of law, he regards his pen as a parrot and a horseman for Abu Hanifa, in agreement with Imam al-Shafi’i, a powerful one for Imam Malik, and a source of blessings for Imam Hanbal, regarding his pen as a servant of the four imams and the Sharia. Furthermore, the poet has viewed his pen as a serpent guarding a treasure, a thorn that stings the enemy’s eye, and a source of anguish to the heart. In the poet’s praise of the prophets and saints, the power of his pen has been bestowed upon him by Allah’s decree. Tıflî, the powerful poet of the 17th century, demonstrated both his poetic prowess and the use of a rich array of imagery and symbols through his poem with the “Kalemüm” redif, a relatively rare form in Classical Turkish literature.

Keywords: Classical Turkish literature, Tıflî Ahmed Çelebi, poems with the “kalem” redif, na’t, “kalemüm”, commentary

Giriş

Bu çalışmada, divan şiirinde kalem redifli şiirler ve 17. yüzyılın önemli divan şairlerinden Tıflî Ahmed Çelebi’nin Na’t türünde yazdığı “Kalemüm” redifli şiiri incelenmiştir. Tıflî Ahmed Çelebi, meddah ve nedim olarak şöhret bulmuşsa da divan şairi olarak da başarılı bir şairdir. Şair hakkında kısa bilgi birinci başlıkta verilmiştir.

Bir yazı aleti olan *kalem* Yunanca’da “sulak yerde yetişen kamış, hasır otu, Hint kamışı” manalarına gelen *kalamos* ile Latince *kalamustan* Arapçaya ve oradan Türkçeye geçmiştir. Pek çok anlamı yanında hat sanatında farklı yazıları da (aklâm-ı sitte) ifade etmektedir. Ayrıca Farsçadan geçen *kilk* ve *hâme* kelimeleri de Türkçede kalem karşılığında kullanılmıştır. (Derman, 2001, s. 245). Bir başka görüşe göre ise “kısaltmak, kesmek, yontmak” anlamına gelen ‘kalm’ kökünden türemiş bir isim olup ‘yontularak bir miktar kesilmek suretiyle yazı yazmaya elverişli hâle getirilen araç” demektir (Yavuz, 2001, s. 243).”

Kültür ve edebiyat tarihinde kalem, Arapça bir kelime olup eski Yunanca “kalamos” kamış, kamış kalemi gibi anlamlara gelmekte iken bugün oldukça geniş bir anlam zenginliğini haizdir. Kalem kelimesi çeşitli sözlüklerde, 1. Yazı yazmaya mahsus genellikle çubuk biçiminde âlet, 2. Resmi dairelerde yazı işlerinin yürütüldüğü yer, 3. Yonma işlerinde kullanılan ucu sivri keskin âlet, 4. Tülbent vb. şeyler üzerine resim ve şekiller yapmaya yarayan çok ince fırça veya tahta çubuk, 5. Hattatlıkta yazı çeşidi, 6. Bir listede bir hesaptan sıra ile yazılmış maddelerden her biri, 7. Parça, tane, 8. Aşı yapmak için bir ağaçtan kesilen ince çubuk, 9. Mec. yazar, yazı, 10. Yazıdaki yetenek, üslup (*Kubbelatı Lugatı*, TDK Türkçe Sözlük 2005, s.1043, Devellioğlu 2003, s. 484) anlamlarında kullanılmaktadır.

Kelimenin geniş anlam özelliği dolayısıyla Türkçede, *kalem aşısı*, *kalem beyi*, *kalem erbabı*, *kalem kalem*, *kalem kavgası*, *kalem sahibi*, *kalem savaşçısı*, *kalem şuarası*, *kamış kalem*, *kara kalem*, *kurşun kalem*, *özel kalem*, *divan kalemi*, *harcama kalemi*, *heykelci kalemi*, *kontrol kalemi*...vb. birçok birleşik kelime olarak kullanılmıştır. Bunların yanında *kalem açmak*, *kalem çekmek*, *kaleme* (veya *kaleme kâğıda*) *sarılmak*, *kaleme almak*, *kaleme gelmek*, *kaleminden çıkmak*, *kaleminden kan damlatmak*, *kalemine dolamak*, (herhangi bir nitelikte) *kalemi olmak*, *kalemiyle yaşamak* (veya *geçinmek*), *kalem kırmak*, *kalem oynatmak*, *ceffe'l-kalem* (düşünüp taşınmadan, birden), *kalem kılıçtan keskindir*, *âlim unutmuş kalem unutmamış*... vb. birçok atasözü ve deyim olarak kullanılmıştır. “Osmanlı kültür sahası içerisindeki toplumlar tarafından, yazı yazma ve resim çizme araçlarının adlandırılması dışında da kullanılmıştır. Kalemlerle iş gören memura “*kalem efendisi*”, yazı işleriyle meşgul olan başkâtip ve mümeyyize “*kalem reisi*”, başkâtip ve yazıcı sınıfının büyüklerine “*kalem erkânı*”, yazı işlerinin görüldüğü yere/birime “*kalem odası*”, kalemlerle iş yapan sanatkâra “*kalemkâr*”, yazı parasına “*kalemiyye*” (Pakalın, 1993, s.144-146) denilmiştir. Ayrıca “*kalemdân*, *kalemiyye*, *kalemkâr*, *kalemkârî*, *kalemkeş*, *kalemrev*, *kalem-şôr*, *kalem-tıraş*, *kalemzede*, *kalemzen*...” gibi Arapça-Farsça birleşik isimler de yapılmıştır (Devellioğlu, 2003, s. 484). Tasavvufi anlamda ise kalem, ayrıntılı ilim demektir. *Kalem-i a'lâ*, Hakikat-ı Muhammediye, akl-ı kül anlamına gelir (Uludağ 1999, s. 298). Dinî bir terim olarak “kâinatın başlangıcından kıyamete kadar meydana gelecek bütün nesne ve olayları kaydeden ilâhî kalem” diye tanımlanabilir (Yavuz, 2001, s. 243).

“Kalem kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de iki yerde tekil, iki yerde çoğul şekliyle (aklâm) yer alır. Tekil olarak kullanıldığı ayetlerin biri Kur’an’ın ilk nazil olan beş ayetinin dördüncüsüdür ve burada lütufkârlığın en ileri mertebesiyle nitelenen rabbın insana kalem kullanmasını öğrettiği ifade edilir (el-Alak, 1-5)¹. Diğer ayette ise kaleme ve yazdıklarına yemin edilerek Hz. Peygamber’in yüksek manevî değerlere sahip bir insan olduğu belirtilir ve inkârcıların alışlagelen şuursuz tepkilerinin sonucu olan delilik ithamıyla ilgisinin bulunmadığı vurgulanır (el-Kalem, 1-4)². Bu ayetin yer aldığı sureye de *Kalem suresi* adı verilir. Kalemin çoğul olarak geçtiği iki ayetin birinde ilâhî ilmin sonsuzluğu yeryüzündeki ağaçların tamamı kalem, denizlerin de yedi katı daha arttırılarak mürekkep olması halinde bile ilâhî kelâmın yazmakla tükenmeyeceği şeklinde sembolize edilmiştir (Lokmân, 27)³. Diğerinde ise aklâm kelimesiyle yontularak yapıldıklarından kurada çekilen oklar kastedilmiş ve

¹ Yaratan Rabbinin adıyla oku! O insanı rahim duvarına tutunan döllemiş bir yumurtadan/embryondan [alak] yarattı. Oku! Rabbin en büyük lütuf sahibidir. O, kalemlerle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmediklerini öğretti (Alak 1-5), (Yakıt, 2024, s.710).

² Nun. Kaleme ve yazdıklarına ant olsun. (Ey Peygamber) Sen Rabbinin nimeti üzeresin ve asla deli değilsin. Muhakkak ki senin için haddi hesabı olmayan/sınırsız mükâfat vardır. Muhakkak ki sen çok yüce bir ahlak (hukuk) üzeresin (el-Kalem, 1-4), (Yakıt, 2024, s.642).

³ Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa, ardından yedi deniz daha buna katılsa, Allah’ın sözleri yine tükenmez/bitmez. Muhakkak ki Allah Azîzdur, Hakîm’dir (Lokman, 27), (Yakıt 2024, s.454).

İsrâiloğulları'ndan hangisinin Hz. Meryem'i himayesi altına alacağını belirlemek için oklarla kura çektikleri haber verilmiştir." (Âl-i İmrân, 44).⁴ (Yavuz, 2001, s. 244). Hadislerde Allah'ın ilk kalemı yarattığı ve ona kıyamete kadar olacak her şeyi yazmasını emrettiği; onun da yazma işi bittikten sonra bir daha yazmamak üzere kurduğu belirtilmektedir (Yavuz, 2001, s.244). İslam inançları arasında kıyamet gününe dek gerçekleşecek bütün olayları yazması için Allah tarafından yaratılan ilk nesnenin kalem olduğu (Ersoylu, 1992, s.147) görüşü, onun değerini daha da artırmaktadır.

İslâmiyet'in kabulü ile Müslüman devletlerde sivil hayatın sembolü kalem (hâme), askerî hayatın ise kılıç (tîg, seyf) olmuştur. Kalem ve kılıcın temsil ettiği gücü konu alan İbnü'l Verdî'nin *Müfâheretü's-Seyf ve'l Kalem*'i, Firdevsî-i Rûmî'nin *Münâzara-i Seyf ü Kalem*'i⁵, Kınalızâde Ali'nin *Risâle-i Kalemîyye*'si, (Ersoylu, 1992, s.147), Cemal Efendi'nin *Muhâverât-ı Seyf ü Kalem*'i⁶ bu konuda yazılmış bazı eserlere örnektir.

Levh-i mahfuzda olacak şeyleri yazan bir kalem vardır. Allah her şeyden önce levh ve kalemı yarattı. Tasavvufa göre levh, Tanrı'nın bilgisi; kalem de iradesidir. Bu yüzden kaleme akl-ı kül veya akl-ı evvel diyenler de olmuştur (Pala, 1989, s. 278). Klâsik Türk şairleri, bu çağrışıma binaen kalem kelimesiyle levh kelimesini birlikte sıkça kullanmışlardır:

Kemâl-i zâtının na'tı anılmaz yâ Resûlellâh
Kalır levh ü kalem mislin yazılmaz yâ Resûlellâh (Şeyh Galib Divanı, s. 375)
Pes akl u nefis ü levh ü kalem düzdü arş u ferş
Hem cism ü ruh u ism ü müsemma sıfat u zâl (Şeyhî Divanı, s. 75.)

Fuzûlî, *Divanı*'nın önsözünde (s.18) imlâ ve dilbilgisi bakımından yeteneksiz müstensihlerin kabil olmayan hatalar yaptıkları, gâh bir nokta ile *muhabbeti*, *mihnet*; gâh bir harf ile *ni'meti*, *nikbet* okuttuklarını belirtmiş, kamıştan yapılan kalemlere atfen yaptığı bir bedduayı "kalem olsun eli" (eli kurusun, eli kesilsin) diyerek şu kıt'a ile dile getirmiştir:

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrin
Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzu şûr eyler
Gâh bir harf sükûtuyla kılar nâdiri nâr
Gâh bir nokta kusuriyle göz kûr eyler (Fuzûlî Divanı, s. 18)

Divan şiirinde kalemin geniş ve yaygın kullanımları yanında kalem redifli şiirler de yazılmıştır. Bunlardan Fuzûlî'nin "*Kaside-i kalemîyye der medh-i Mustafa Çelebi*" adlı aşağıda matlası verilen 41 beyitlik Kalemîyye'sinde, "Fuzûlî baştan sona kadar

⁴ Bütün bunlar, sana vahyettiğimiz algılanamayan [gayb] haberlerdendir. Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini / kamışlarını attıklarında sen onların yanında değildin ve onlar birbirleriyle hasımlaştiklarında da yanlarında yoktun (Âl-i İmrân, 44), (Yakıt, 2024, s. 92).

⁵ Geniş bilgi için bkz. (Tanyıldız 2007, s. 163-188).

⁶ Geniş bilgi için bkz. (Ülken 2017, s. 277-283).

kalemi anlatmış ve kalem sembolü altında şairi, şiiri, sözü, anlamı, sanat ve estetiği tanımlamıştır (Doğan, 2008, s.119).

*Meger kılar rakam-ı vasf-ı hatt-ı yâr kalem
Ki hatt-ı yâr kimi aldı müşg-bâr kalem (Fuzûlî Divanı s. 105)*

Helâkî, Mustafâ Çelebi'nin övgüsünü anlattığı şiirinde, 21 beyitte kalemi ve kalemin bazı özelliklerini anlatmıştır. Ona göre kalem, baş üzere yer eden hüner ehli ve can levhasına (gönle) nakış yazan ünlü birisi ve kendisine verilen sırları hayatı pahasına başkasına söylemeyen çok iyi bir sırdaştır:

*Ey başlar üzre yir iden ehl-i hüner kalem
Vey levh-i câna nakş yazan nâmver kalem (Helâkî Dîvânı, s. 17)*

*Her kişünün kir sırrın ide sînede nihân
Kat' olmayınca başı dimez hayr u şer kalem (Helâkî Dîvânı, s. 17)*

*Ya 'ni ki Mustafa Çelebi fahr-i kâyinât
Hüsni kitabetiyle anun fahri der kalem (Helâkî Dîvânı, s. 18)*

Nev'îzade Atâyî'nin *Nevhatü'l Ezhâr*'ında, "Hitâb-ı Hâme-i Sihrsâz ve Tahrîk-i Kilk-i Nükteperdâz be-hevâ-yı Hamd-i Hudâ-yı bî-niyâz" başlığı altında 30 beyit vardır. Bu bölümde kaleme hitap edilerek gönüldeki en mahrem sırları en güzel beyan eden birisi olarak tasvir edilmektedir. Aynı bölümün farklı beyitlerinde söz ve kitapla ilgili ilginç tasvirler de yapılmıştır:

*Gel beri ey kilk-i bedi 'ü'l-beyân
Mahrem-i esrâr-ı dil-i kârdân
Müşg-feşânende-i mergûle-i tâb
Gâliye-fersâ-yı arûs-ı kitâb
Kufl-ı keşânîde genc-i kühen
Dûr-nümâyende-i bahr-ı suhan (Nevhatü'l Ezhâr, s. 61)*

Dede Ömer Rûşenî tarafından mesnevî nazım biçimiyle yazılan ve 101 beyitten (farklı nüshalara göre değişik beyit sayıları vardır) oluşan eser, *Der beyân-ı sıfat-ı kalem*⁷ başlığıyla yazılmış olup, eserde kalem konuşturularak onun değişik vasıfları anlatılmıştır:

*Gelmişem mecmû'-ı âlemlerden ilk
Geh kalem okurlar adum geh kilk (Şenarslan, 2020, s. 451)*

XVI. Yüzyılda Kütahyalı Firâkî Abdurrahman Çelebi de *Kaside-i Kalem* yazan şairlerden olup bu kaside, Halil Ersoylu (1992) tarafından yayınlanmıştır. Firâkî'nin bu eseri, *Tercüme-i Ahlâk-ı Kaside-i Kalem*'in yer aldığı kitabın tercüme ve telifinin üzerinden ancak yedi yıl dolayındaki çok az bir zaman sonrasında yani 1557 yılında istinsah edildiği bilinmektedir (Ersoylu, 1992, s. 149). Bu kaside 35 beyit olup çeviri yazı ile aktarılmış ve çalışmanın sonuna sözlük eklenmiştir.

⁷ Geniş bilgi için bkz (Şenarslan, 2026).

Firâkî'nin Kaside-i Kalem'inde kalem, ilmin, hikmetin, sanatın, adaletin ve devlet otoritesinin sembolü olarak yüceltilmiş; aynı zamanda duyguları olan, konuşan ve mücadele eden canlı bir kahraman kimliğiyle tasvir edilmiştir. Bu yönüyle şair, kalemi hem maddi hem de manevi gücü temsil eden ideal bir varlık olarak övmüştür. Kasidenin matla beyti şöyledir:

*Ey şehsüvâr-ı arsa-i fazl u hüner kalem
V'ey şehryâr-ı vâsıt u vilâ güher kalem*

1. Tıflî Ahmed Çelebi ve Kalemüm redifli kasidesi

17. yüzyılın önemli şairlerinden Tıflî Ahmed Çelebi de “kalemüm” redifli bir n'at yazmıştır.

“Tıflî, her ne kadar tezkirelerde şairliği övülüyorsa da kendisi daha ziyade meddah ve nedim diye şöhret bulmuştur. Tıflî keskin zekâsı sayesinde kısa sürede IV. Murad'ın hizmetine girerek onun meddahı ve nedimi olmuştur. Şairin IV. Murad'ın meclislerinde *Şehnâme*'yi okumasının yanı sıra mizahî kıssalar yazdığı da bilinmektedir. Ayrıca sülûs, nesih, ta'lik ve hurde ta'likte mahir bir hattat olup padişah ve devlet ricâli için birçok kitap istinsah ettiği kaydedilmektedir. Gümrük ve evkaftaki vazifelerinden elde ettiği gelirle rahat bir ömür sürdüğü, serbest ve rindane bir hayat geçirdiği kaynaklarda belirtilmektedir. Buna rağmen devlet işlerinin kötü gidişini yer yer şiirlerine aksettirmiş ve siyasî otoritenin bunlara kayıtsız kaldığını vurgulamaktan çekinmemiştir. Şiirlerindeki orijinal imajlara ve yer yer görülen sebk-i Hindî tesirine rağmen üslûbu akıcı ve sadedir” (Çınar, 2000, s. 25-36; Çınar, 2012, s.89).

Kaynaklar, “Tıflî'nin şairliği hakkında önemli bilgiler vermektedir. Safâyî, onun şiirlerini belagat ve fesahat bakımından över. Rızâ ve Güftî onu “tâzegû” olarak nitelendirir. Evliya Çelebi, onun latif bir divanının olduğunu belirtir. Köprülü, Hammâmizâde İhsan'ın *Trabzon Şairleri* adlı yazma eserinden naklen Tıflî'nin, ‘zamânın en marûf ve üstâd şuarâsından’ olduğunu ve Tıflî'yi Osmanlı meddahlarının en meşhuru saymak gerektiğini ifade eder. Sâlim, *Tezkiretü's-Şuarâ*'sında, Kırımî'nin meddahlıkta Tıflî kadar maharetli olduğunu söyler. Halil Nihat Boztepe, *Nedim Divanı*'nın lügatçe kısmında Tıflî'nin, zamanın şairleri arasında yüksek mertebede şiir yazarlardan, şahsına mahsus hissiyatındaki incelik ve edasındaki metanetle mümtaz söz sahibi olduğunu belirtir. Nedim, Tıflî'nin bir gazelini tahmis etmiş ve bir gazeline de nazire yazmıştır.” (Çınar, 2013).

Tıflî, “kalemüm” redifli kasidesinin yanında bazı gazellerinde de kalemini, “Kalemimin yongası söz güzelliğine kaştır zira ben mana gelininin yüz açıcısıyım.” diyerek şiirlerini övmüştür.

*Benem o çehre-güşâ-yı arûs-ı me'ânî kim
Tirâşe-i kalemüm ebrû-yı cemâl-i sühan* (Tıflî Dîvânı, s. 334)

Bir başka gazelinde ise Tıflî, “Ben en derin manaları ve en ince nükteleri yaratırcasına bulup söyleyenim ki kalemimin değdiği toprak, herkesin gözüne sürme oldu.” diyerek kalemini yani şairliğini övmüştür:

*Ben o Hallâk-ı ma‘ânî-i kemâlüm ki benüm
Hâk-pây-ı kalemüm sürme-i a‘yân oldu (Tıflî Dîvânı, s. 128)*

Tıflî’nin “Kalemüm” redifli kasidesi, *Tıflî Divanı*’nda ikinci kasidedir. Çeşitli nüshalarda farklılık arz etmekle birlikte “Der-Na‘t-ı Şerîf-i Enbiyâ” ve “Der-Na‘t-ı Mesrûr Hayl-i Enbiyâ vü Medh-i Çâr Yâr u Güzîn-i Rasûl’allah” başlığı ile divanda yer almaktadır. Kaside 37 beyitten oluşmakta olup *fe‘ilâtün mefâ’ilün fe‘ilün* vezni ile yazılmıştır.

Tıflî, bu Na‘tında 1-13. beyitlerde kalemini, 14-16. beyitlerde Hz. Peygamber’i, 17. beyitte Hz. Peygamber’in ailesini, 18. beyitte Hz. Ebu Bekir’i, 19. beyitte Hz. Ömer’i, 20. beyitte Hz. Osman’ı, 21. beyitte Hz. Ali’yi, 22. beyitlerde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i, 23-24. beyitlerde kalemini, 25-26. beyitlerde evliyalrı, 27. beyitte Ebu Hanife’yi, 28. beyitte İmam Şâfi’yi, 29. beyitte İmam Mâlik’i, 30. beyitte İmam Hanbel’i, 31-32. beyitlerde yine dört mezhep imamı, 33-37. beyitlerde tekrar kalemini övmüştür.

2. Kasidenin metni ve şerhi

Der-Na‘t-ı Mesrûr hayl-i Enbiyâ vü Medh-i Çâr Yâr u Güzîn-i Rasûl’allah⁸

1 *Şâ‘irem nükte-bârdur kalemüm
Tuhfe-i rûzgârdur kalemüm*

(Ben öyle bir şairim ki, benim kalemim nükte saçar ve ince manalarla doludur. Benim kalemim zamanın bir hediyesidir.)

Kur‘ân-ı Kerîm’de (Lokman, 27) “Yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz mürekkep olsa ve denize yedi deniz daha katılsa yine Allah’ın kelamı bitmez” buyrulmaktadır. Ayrıca bir sure “Nûn ve’l- Kalem” ayetiyle başladığından Kalem suresi diye anılır. Kalem her şeyden önce ilmin temelidir. Levh-i mahfuzda olacak şeyleri yazan bir İlahî kalem vardır. Allah her şeyden önce levh ile kalemi yaratmıştır. Tasavvufî anlamda *levh*, Tanrı’nın bilgisi; *kalem* de iradesidir. Bu yüzden kaleme “akl-ı küll” veya “akl-ı evvel” diyenler de vardır (Pala, 1998, s. 278). Tıflî, bu beytinde kalemini, dolayısıyla kaleminin ifade ettiği şiirini övmektedir. Kaleminin sır yüklü olduğunu ve bu sözlerin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılamayacağını belirterek sözünün (şiirinin) değerini ortaya koymaktadır. Ayrıca şair, kalemini zamana bir hediye olarak sunmaktadır. O öyle bir şairdir ki, onun kalemi nükte saçar ve bu yüzden de zamana hediye gibidir.

2 *El-hazer ey hidv-i sihr-perest
Âb-ı âteş-nigârdur kalemüm*

(Ey büyüye düşkün hükümdar, dikkatli ol; benim kalemim, ateş gibi yakıcı bir sudur.)

⁸ Bu kaside, Çınar (2000, s. 99)’dan alınmıştır. Farklı nüshalarda başlık değişiklik göstermektedir.

Hidiv, Mısır hükümdarı için kullanılan bir unvandır. Hidîv-i sihr-perest, (sihre tapan hidiv) ise büyüye, hayale düşkün olan hükümdar demektir. Beyitte gösterişe, aldaticı güzelliğe kapılan, hakikatten uzak, yüzeysel şeylere değer verenler kastedilmiştir. Şairin hidive (hükümdara) seslenmesinin sebebi aslında bir meydan okumadır. Sen büyüyle oyalanıyorsun ama benim sözüm hem gerçek hem de güçlüdür. Sen büyüye kapılmış bir hükümdarsın ama benim sözüm öyle güçlüdür ki hem büyü gibi etkiler hem de ateş gibi yakar demektir. *Âb-ı ateş-nigâr*, ateşle yazılmış su demektir. Mecazen kıymetli, güçlü ve etkili kalem (şair) demektir. Divan edebiyatında âb (su), bazen zarıflığı, berraklığı ve akışı ifade eder. Şair, kendi kaleminin etkisini, gücünü, belki de tehlikesini mecazlı bir şekilde anlatmıştır. Tıflî, kaleminin ateş kadar yakıcı ve etkili olduğunu söyleyerek okuyanları veya şair geçinenleri uyarmaktadır. Zira kalem sadece yazı aracı değildir. Aynı zamanda şairin söz kudreti, etkileme gücü ve sanatkâr otoritesini de gösterdiğinden kendi sözünün sıradan olmadığını vurgulamaktadır. Beyitte şair, iki zıt unsuru (ateş-su) birleştirmiştir. Suyun akıcılık, zarafet ve hayat vericilik özellikleri ile ateşin yakıcılık, yok edicilik ve güç özellikleri “ateş gibi yakan su” ibaresiyle kullanılmıştır. Böylece kaleminin (şairinin) hem yumuşak ve akıcı olduğunu hem de yakıcı ve etkili olduğunu belirtmiştir. Şairin Hidiv kelimesi ile Mısır hükümdarı Firavun’u, kalem kelimesi ile de Hz. Musa’yı çağrıştırdığı, böylece kalemini de Musa’nın esasına benzettiği söylenebilir. Hz. Musa Firavunu yenerek Kızıldeniz’de helak olmuştur. Şair, kalemini Hz. Musa’nın esasına benzeterek, kaleminin mucizeler gösterdiğini beyan etmekte ve rakiplerine meydan okumaktadır.

3 *Sakın ey herze-gûy u herze-verâ* *Âlet-i kârzârdur kalemüm*

(Ey saçma sapan konuşan ve arkadan boş konuşan sakın. Benim kalemin zarar veren bir savaş âletidir.)

Herze-gûy, boş, saçma, anlamsız söz söyleyen kişi anlamında kullanılmış olup, yanlış bilgi ve cehaleti temsil etmektedir. *Herze-verâ*, Herze-gûyların söylediklerini aşırıya götüren, destekleyen kişi demektir. *Âlet-i kârzâr* ibaresi ile mecazî anlamda zarar veren alet yani kalemin potansiyel olarak yıkıcı ya da eleştirici etkisini kastedilmiştir. Ey saçma sapan ve boş konuşan kişi. Benim kalemin savaş âleti gibidir. Boş konuşmalarından sakın. Zira bu savaş âletleri karşısında boş ve gereksiz konuşursan bu savaşı kaybedersin. Tıflî, bu beyitte sözlerinin çok etkili olduğunu, bazı şairlerin ise boş ve gereksiz söz söylediğini belirterek şairliğini övmektedir. Aslında savaş aleti olan şey kılıç olmalıdır. Ancak şair bu beyitte *kalem-kılıç* mücadelesinde güç ve kudretin sembolü olan kılıç yerine; ilim, bilgi ve irfanın sembolü olan kalemi, zarar veren bir savaş aleti olarak görmektedir. Kalem, bu beyitte sadece bilgi veya sanat aracı değil; aynı zamanda eleştiri ve düzeltme aracı olarak sunulmuştur. Şair, gerçek bilgi ile yanlış bilgi (cehalet) arasındaki çatışmayı vurgulamış, kalemi ile yanlışın (cehaletin) karşısında durduğunu belirtmiştir.

4 *El-hazer ey hidîv-i bed-peymân*
Mencenîk-i kibârdur kalemüm

(Sakın ey ahdine vefa göstermeyen hükümdar! Benim kalemim kale duvarını döven bir savaş âletidir.)

Hidîv, Farsça huday kökünden gelişmiş olup tarih boyunca, hükümdar, büyük emir, melik, sultanın vekili, devlet yöneticisi anlamlarında kullanılmış, daha sonraki dönemlerde özellikle Mısır hidivleri için resmî unvan anlamı yaygınlaşmıştır. Klasik şiirde daha genel anlamda hükümdar kullanımı yaygındır. Şair, üçüncü beyitte sözlerini daha da pekiştirerek kalemini, kale duvarını döven bir savaş âletine (topa) benzetmektedir. Kalemini bir mancınığa benzeten şair, yazdığı şiiri ise mancınığın attığı taşlara benzetmektedir. Onun kalemi öylesine güçlüdür ki savaşta yıkılmaz kaleleri yıkan bir gülle gibidir. Şairin mısralarını oluşturan kelimeler, kaleleri döven ve onu fetheden bir topa benzetilerek, kaleminin gücünü vurgulamaktadır. Bu benzetmede kalem topun namlusu, kaleminden dökülen kelimeler topun patlayıcı unsuru, şair de topu atan askerdir.

5 *El-hazer ben o Rüstemem ki benüm*
Tîr-i İsfendiyârdur kalemüm

(Ben o Rüstem, kalemim ise İsfendiyar'ın kılıcı kılıcıdır. Ondan sakın.)

Tıflî, kendini kahramanlık, kuvvet, yenilmezlik sembolü olan klasik şiirimizde kullanılan ve Cemşid soyundan gelen Neriman'ın torunu ve Sam'ın oğlu Rüstem'e benzetmektedir. Rüstem, birçok devleri öldürmüş, Turan hükümdarlarıyla ve Zerdüş dinine girmeyen İsfendiyar ile savaşmıştır. İsfendiyar ise, "Keyâniyân sülalesinden Güştâb'ın oğludur. İranlıların efsanevî büyük kahramanlarından biridir. Hefthân denilen bin bir tehlike ile dolu yolu sadece Rüstem ve İsfendiyar geçmiştir. İsfendiyar Rüstem ile yaptığı savaşta ölmüştür. Bazı mitsel öğelerde İsfendiyar'a giydiği zırh sayesinde ok ve kılıç tesir etmezdi. Divan şiirinde kahramanlık sembolü olarak kullanılır." (Tökel, 2000, s. 183). Şair kendini kahramanlık sembolü olan Rüstem'e, kalemini de yine kahramanlık ve güç sembolü olan İsfendiyar'ın kılıcına benzetmektedir. Şair buraya kadar olan beyitlerde kalemini çeşitli savaş aletlerine benzetmiş; kaleminin gücünü, tesirini ve yenilmezliğini vurgulayarak şairliğiyle övünmektedir. Tıflî kendisini efsanede geçen Rüstem kadar kahraman; kalemini de İsfendiyar'ın kılıcı gibi keskin ve tesirli telakki ederek, hem diğer şairlerin hem de düşmanlarının kendisinden sakınmasını istemektedir.

6 *Sakın ey âstîn-dirâz sakın*
Sâlhurde çenârdur kalemüm

(Ey el uzatmaya hevesli, sözü fazla uzatan kimse, sakın yanlış yapma. Benim kalemim köklü ve uzun ömürlü bir çınardır.)

Tıflî, *sakın ey âstîn-dirâz sakın* ifadesiyle, sözünü fazla uzatan, belki de haddini aşan birine seslenmektedir. Şair uyarıcı ve otoriter bir tavırla "Dikkat et, benim

kalemimin gücünü küçümseme, sözünü fazla uzatma.” demektedir. İkinci mısradaki *sâlhurde çenârdur kalemüm* diyerek, kalemini çınar ağacına benzetmiştir. Bu beyitte şair, hem uyarıda bulunmakta hem de eserinin kalıcılığını ve değerini övmektedir. Kendi kalemini bir çınara benzeterek, edebî kudretini ve kaleminin köklü etkisini vurgulamaktadır. Çınar ağacı, boyu otuz metreyi bulan gövdesi kalın, yaprakları parçalı, hem çok görkemli hem de uzun ömürlü ve heybetli bir ağaçtır. Yani “Benim yazdıklarım sağlamdır, köklüdür, kolayca yıkılmaz ve zamanla değer kazanır.” demektedir. Tıflî, şairlik özelliğini yani kalemini, çınarın bu özellikleriyle anlatarak kaleminin eskiliğini, gücünü ve ihtişamını övmektedir.

7 *Bâğ-pîrâ-yı ma'nîyem ki benim
Nâvdân-ı çenârdur kalemüm*

(Ben öylesine mana bahçesi süsleyenim ki, benim kalemim çınarın oluğu gibidir.)

Şair, *bâğ-pîrâ* (bahçesi süsleyen) ifadesi ile şiirindeki anlamın hem olgunluğunu hem de düzenlenmiş, bakımlı, süsleyen bir yapı olduğunu ima etmektedir. Yani şair, şiirindeki anlamı bir bahçe gibi işlenmiş, olgun ve süslü bir varlık olarak görmektedir. Kalemim çınarın gövdesi gibidir derken şair, kendi şiir veya ifade gücünü güçlü, köklü ve sağlam bir yapıya benzetmiştir. Çınar, uzun ömürlü, köklü ve heybetli bir ağaçtır; dolayısıyla şair, kaleminin veya şiirinin kalıcı ve değerli olduğunu vurgulamıştır. Şairin mana bahçesinden kastı şiir sahasıdır. Ben, olgun, işlenmiş mana bahçesinin süsleyicisiyim. Kalemim ise, çınarın o ihtişamlı gövdesi gibi köklü, sağlam, kalıcı ve heybetlidir demektedir.

8 *Hadd-i feyzün her ne perdâzı
Yok şümâr-ı mirârdur kalemüm*

(Sanat ve ilhamın en yüksek sınırlarında yapılan her türlü sanat, benim kalemimin değeriyle ölçülemez.)

Şair, *hadd-i feyz* ifadesiyle kendi yaratıcı gücünü ilhamın sınırlarını aşacak kadar yüksek görmektedir. *Perdâz* (süsleyen, nakşeden kimse) kelimesiyle diğer sanatçılar kastedilmiştir. Rakipler veya diğer sanatçılar, ne kadar çaba harcarsa harcasın, şairin kalemiyle boy ölçüşemez. Beyitte şairin, bir meydan okuması ve özgüveni vardır. Ne kadar süslerseniz süsleyin, ne kadar yetenekli olursanız olun, benim kalemim (şiirim) hiçbir süslemenin veya sanatın değerine sığmaz, onunla kıyaslanamaz demektedir. Kısaca, ilhamın sınırlarını zorlayan ne kadar güzel süsleme varsa, benim kalemim onlardan daha kıymetlidir demektedir.

9 *Nakd-ı feyzün hazîne-berdârı
Yek-şümâr-ı hezârdur kalemüm*

(İlhamın özü, bütün hazineleri barındırsa da benim kalemim, bin tanesini tek saymaya değer.)

Tıflî, kendi kaleminin değerinin ölçülemezliğini ve eşsizliğini tekrar vurgulamaktadır. *Hazîne-berdâr* ifadesiyle şair, kaleminin hem bilgi hem ilham hem de değer hazinesi taşıdığını belirtmektedir. *Yek-şümâr-ı hezâr* tamlamasıyla

binlerce değeri bir kalemde toplayan yani tek kalemle her şeyin üstesinden gelebilen kastedilmektedir. İlhamın özü bütün hazineleri taşır ama benim kalemim, bin hazinenin değerini tek başına taşır. Yani ilhamın özü, içinde tüm değerli şeyleri saklar ama bu bile benim kaleminin gücüne yetmez demektir. Tıflı, kalemini ilhamın ve değer hazinelerinin gerçek sahibinden daha üstün bir güç olarak göstermekte, şairlik nimetinin kendisine verildiğini, hazine değerindeki şiir sahasının yegâne bekçilişi olduğunu ve bu nimeti tek kalemle anlattığını ifade etmektedir.

10 *Gâh gavvâs-ı teh-nişîn gâhî*
Nâr-ı deryâ-güzârdur kalemüm

(Kalemim bazen denizin dibinde oturan bir dalgıçtır; bazen de denizi geçen bir ateştir.)

Gavvas, denizde derine inen kişi, yani dalgıç demektir. Şinaver diye de bilinir ve su ile birlikte kullanılır. *Gavvâs-ı teh-nişîn* ifadesiyle şair, düşünce ve kaleminin derinlere indiğini, zorluklardan çekinmediğini, düşüncelerini derinleştirdiğini, satıhta kalmadığını, derinlemesine bir içsel keşif veya tefekkür hâlinde olduğunu anlatmıştır. *Nâr-ı deryâ-güzâr* ifadesiyle de şair, kaleminin güçlü olduğunu, coşkun ve ateşli bir şekilde aktığını belirtmektedir. Ateş aslında suyla söner; şair ise kalemini denizi aşan ateş olarak niteleyerek onun önünde hiçbir engelin duramayacağını ifade etmiştir. Şair kendi gönlünü ve kalemini mana incileri arayan bir dalgıca benzetmiştir. Dalgıçlar denizin derinliklerinde inci vb. kıymetli şeyler ararlar ve çıkarırlar. Şairin kaleminden dökülen kelimeler inci değerindedir. İkinci mısırda ise kalemini ateş deryasını gezen ve onu geçen birine benzetmiştir. Ateş deryasını geçmek neredeyse imkânsızdır. Şair bunu başardığını ifade ederek, şiir sahasındaki zorlukları aştığını belirtiyor. Beyitte sebk-i hindî etkisi görülmektedir.

11 *Hulledûz-ı hayâldür tab‘um*
Ser-i mikrâskârdur kalemüm

(Tabiatım (şairlik kudretim), hayal elbiseleri diken bir terzidir; kalemim ise o terzinin makasının ucudur.)

Şair, *hulledûz-ı hayâldür tab‘um* ifadesiyle ruh ve zihin dünyasının zengin ve derin; hayal gücünün ise sınırsız olduğunu belirtmektedir. *Ser-i mikrâskârdur kalemüm* ifadesiyle de şair, kaleminin ölçülü, hesaplı ve düzenli yazdığını söylemektedir. Şairin hayal gücü ne kadar dağınık ve serbest olsa da, yazıya dökme gücü disiplinli ve sağlamdır. Yani şair, ruhum hayallerle dolu, ama kalemim onları düzenli, ölçülü ve etkileyici bir şekilde anlatıyor demektir. Şair, kendi tabiatını hayalî cennet elbisesi diken terziye, kalemini ise terzinin bu elbiseyi dikmeden ölçüp biçtiği makasa benzetiyor. Terzilik, incelik isteyen bir zanaatkârlıktır. Ancak bu beyitte dikilecek olan elbise hayalî cennet elbisesidir. Şairlik de incelik ve hassasiyet gerektiren bir ruh hâlini gerektirir. Zira her makas düzgün kesemez. Bu ruha sahip olan terzilerin makası hayali cennet elbisesini biçebilir. Beyitte hayal ve ilham ile

akıl ve düzen arasındaki denge, hem tasavvufî hem edebî bir estetik açıdan işlenmiştir. Şair, kendini terziye; kalemini de hayali cennet elbisesini kesen makasa benzeterek, sebk-i hindî'nin etkisinde kaldığını göstermektedir.

12 *Ferş-i sîmîne nâfe-rîzende*
Âhû-yı müşgbârdur kalemüm

(Benim kalemim gümüş zemine/sergiye misk saçan ahudur.)

Ferş-i sîmîn, gümüşten serilmiş halı/zemin demektir. Mecazen göz kamaştırıcı, parlak bir sayfa/divan anlamındadır. *Nâfe-rîzende*, parmaklarından dökülen, saçılan anlamındadır. Mecazen ince, zarif ve ustaca yazılmış şiir demektir. *Âhû-yı müşgbâr* ise, misk saçan ceylan demektir. Mecazen kalemin (şiirinin) estetik güzelliği kastedilmektedir. Şair, kaleminin ceylan gibi zarif ve mest edici bir şekilde hareket ettiğini ve misk saçtığını söylemektedir. Şair birinci mısradan, divanının gümüş gibi parlak olduğunu, parmaklarından zarif harfler döküldüğünü, yani yazısının ince, özenli ve estetik olduğunu; ikinci mısradan ise kaleminin (üslûbunun) ceylan gibi misk saçtığını, zarif ve mest edici olduğunu belirtmektedir. Şair, kalemini ahuya benzetmiştir. Ahu güzel gözlü, güzel kokulu ve ürkek olduğu için divan şiirinde genellikle sevgili yerine kullanılır ya da sevgili bu özellikleri dolayısıyla ahuya benzetilir. Bu beyitte ahunun öne çıkan özelliği misk nedeniyledir. Ahunun misk hâsıl etmesinin sebebi, bu kokuyu kıskanması ve ona âşık olmasıdır. Böylece ahunun içine kan oturur ve bu kan sonra misk olur. Ancak bu beyitte misk saçan ceylan sevgili değil, kalemdir. Bu öyle bir kalemdir ki, gümüşten kaplı parlak olan yeryüzüne misk saçmaktadır. Kalem, defter ya da kâğıda yazacağı için yeryüzü gümüşten bir deftere benzetilmiştir. Şair, tıpkı ahunun yeryüzüne misk saçtığı gibi kendisinin de kalemiyle herkesin seveceği ve mest olacağı misk gibi güzel kokular saçtığını söylemektedir.

13 *Ma'nî-i şûha hüsn-i ta'bîre*
Dilber-i şîvekârdur kalemüm

(Benim kalemim nükte dolu, ifade güzelliği ile tatlı sözlü, nazik, etkileyici bir dilberdir.)

Ma'nî-i şûh, nükte dolu, ince, anlamlı söz demektir. *Hüsn-i ta'bîr*, ifade güzelliği, betimleme zarafeti anlamında kullanılmıştır. *Dilber-i şîvekâr* ise, tatlı sözlü, nazik ve etkileyici ifade tarzına sahip sevgili demektir. Şair, birinci mısradan şiirinin anlamının etkileyiciliğini ve ifadesinin güzelliğini; ikinci mısradan kaleminin bir dilberin güzel tarzına uygun olduğunu belirtmektedir. Yani şair, kalemindeki ince nükte ve ifade güzelliğinin, sevgilinin zarif ve etkileyici tarzına benzediğini vurgulamaktadır. Şair, kalemini işveli bir dilbere benzeterek, kalemini sevimli hâle getirmektedir. Bunun sebebi onun kaleminin neşeli, canlı, hareketli, şen ve ince manalar yazması ve güzel bir anlatıma sahip olmasıdır. Bu sebeple şair kalemini herkesi etkileyen ve kendine çeken cilveli bir sevgili olarak tasvir etmektedir.

14 *Sen o hurşîdsin ki vasfunla*

Nahl-i Tûr-ı i'tibârdur kalemüm

(Sen bu vasfınla öyle bir güneşsin ki, kalemim İlahî tecellinin müşahede edildiği Tur dağındaki değerli, zarif, güzel ve süslü bir ağaçtır.)

Hurşîd, güneş demektir. Hz. Muhammed, İlahi nur, aydınlık ve rehberlik kaynağı olduğundan güneş olarak tasvir edilmiştir. *Nahl*, eskiden gümüş veya balmumundan yapılan ağaca benzer süs demektir. Nahillerin dallarına süs eşyası takılır, gelinlerin veya sünnet çocuklarının önlerinden geçirilir, sonra gerdek odasına bırakılırdı. Özellikle padişah düğünlerinde balmumundan yapılmış eşsiz güzellikte olan nahiller vardır. Demir iskeletli nahillerin ise boyları 30-35 arşın boyunda olup serviye benzediği bilinmektedir.” (Pala, 1989, s. 377). *Nahl-ı Tûr*, Hz. Musa’nın Eymen vadisinde üzerinde tecelli eden İlahi nurları gördüğü mukaddes ağaçtır. Bu beyitle birlikte Hz. Peygamber’in övgüsü başlamaktadır. Hz. Peygamber bir Güneş’e benzetilmiştir. Bunun sebebi, İlahi nur, aydınlık ve rehberlik kaynağı oluşundandır. Kalemın nahile benzetilmesinin sebebi ise, nahilin ağaca benzeyen özelliği, kutsiyeti ve güzelliği sebebiyledir. Hz. Musa, Tur dağında Allah ile konuşmuş, onu görmek isteyince, Allah dağa tecelli etmiş ve dağ paramparça olmuştur. Tur dağı, tasavvufta insanın maddi yönünü temsil eder. Tıflı, bu beyitte kalemını İlahi tecellinin zuhur ettiği Tur dağındaki bir nahile benzeterek, hem kalemının zarafetini hem de değerini ortaya koymaktadır. Şair, “Sen niteliklerinle öyle bir Güneşsin ki benim kalemim, senin yüceliğini, hikmet ve itibarını anlatmakta bir araç; tıpkı Tur Dağı’nın kutsal ağacı olan nahil gibidir.” demektedir.

15 *Gül-i dest-âşinâ-yı medhünle*
Bâr-ı her nev-bahârdur kalemüm

(Benim kalemim senin methinin eldeki aşına gülüyle her ilkbaharın meyvesidir.)

Gül, divan şiirinde aşkın, güzelliğin ve ilahi niteliklerin simgesidir. *Gül-i dest-âşinâ-yı medh* ifadesiyle, övülmüş olanın, tanıdık ve aşına gülü yani Hz. Muhammed’in övülen güzelliği ve keremli nitelikleri kastedilmiştir. *Bâr-ı her nev-bahâr*, her ilkbahar mevsiminin güzel meyvesi ve eseri demektir. Şair, övülmüş olanın aşına gülü (Hz. Muhammed), kalemim vasıtasıyla her mevsim taze ve değerli bir biçimde övülmektedir. Beyitte gül, Hz. Muhammed’in güzelliği ve keremini; bahar, sürekli taze, güzel ve ilahi niteliklerin sürekliliğini; kalem ise, şairin bu yüceliği ve güzelliği ifade etme aracını sembolize etmektedir. İlkbaharın en güzel meyvesi güldür. Gül, divan şiirinde birçok özelliği ile şairlere ilham kaynağı olmuştur. İlkbaharın gül mevsimi olarak anılması ve Hz. Peygamber’in “gül peygamberi” olarak bilinmesi güle verilen değeri gösterir. Gülün açılmasıyla bahar gelmiş, her taraf canlanmış, neşe ve sevinç olmuştur. İyilik-kötülük, kolay-zor, dost-düşman, gül-diken zıtlıklarında gül her zaman müspet tarafı temsil eder. Ayrıca gülün dalı, yaprağı, fidanı da; güzellik, taravet ve nazlı oluşu bakımından önemlidir.

16 *Na’t-ı pâk-ı Resûl-i Ekrem ile*
İllet-i iftihârdur kalemüm

(Benim kalemim için Resul-i Ekrem'in temiz övgüsünü yapmak övünç (sevinç) kaynağıdır.)

Hız. Peygamber, varlığın ilki ve yaratılma sebebidir. O, insanların efendisi, Müslümanların yegâne şefaathçisi, ezel ve ebede hâkim, peygamberlerin imamıdır. Tıflî, Hız. Muhammed'in temiz övgüsüyle, *illet-i iftihârdur kalemüm* diyerek, kalemi için bunun övünç ve sevinç kaynağı olduğunu belirtmektedir. Şair, Hız. Muhammed'in methinin ve na'tının kalemini yücelttiğini ve kendi şiirine değer kattığını vurgulamaktadır. İlet kelimesinin, hastalık, sakatlık ve bir şeyin var olmasını sağlayan sebep anlamları vardır. Hastalık ve sakatlık anlamıyla beyit ele alınırsa şair, kalemim Hız. Muhammed'in temiz övgüsünde hastalıktır, yetersizdir demiş olur. Zira onun vasıflarını, mucizelerini, güzelliklerini hiç kimse, hiçbir kalem layıkıyla anlatamaz ve övmekle bitiremez. Şair, kaleminin Hız. Muhammed'in temiz na'tı ile iftihar kaynağı bulduğunu kastetmiş olsa da; onu övmekte yetersiz kaldığını söyleyerek Hız. Peygamberi övmüş olmaktadır.

17 *Âl ü evlâdının senâsı ile*
Hâce-i kârbârdur kalemüm

(Benim kalemim Hız. Muhammed'in soyunu ve Ehli Beyt'ini övmekle değer kazanır.)

Âl ü evlâd, Hız. Muhammed'in soyu ve Ehli Beyt'i (yani ailesi) demektir. *Hâce-i kârbârdur* kalemim ifadesiyle, kalemin amacı ve değeri, onun neyi yazdığıyla ölçüldüğünü ifade etmektedir. Şair, kaleminin ancak Hız. Muhammed'in ve Ehli Beyt'in övgüsüyle değer kazandığını; şiirinin/kaleminin gerçek gayesinin onların yüceltilmesi olduğunu belirtmektedir. Hız. Peygamber'in ilk eşi Hız. Hatice'dir. Hız. Peygamber'in eşlerinden sadece Hız. Hatice ve Hız. Mâriye'den çocukları olmuştur. İbrahim dışındaki bütün çocukları Hız. Hatice'dendir. Hız. Hatice'den, Kâsım ve Abdullah adında iki oğlu, Zeyneb, Rukiyye, Fâtıma ve Ümmü Gülsüm adında dört kızı olmuştur. Şairin kalemi, Hız. Peygamber'in ailesi ve çocuklarını övmekle çok değerlenmiştir. Aslında şair, onun ailesini övmekle kaleminin kârlı ve kazançlı olduğunu, kaleminin değer kazandığını belirtmektedir.

18 *İtmede vasf-ı sıdk-ı Sıddıkı*
Feyzine yâr-ı gârdur kalemüm

(Kalemim her türlü kötülükten arınmış Sıddık yani Hız. Ebu Bekir'in doğruluğunun vasfını tasvir etmede, onun nimet ve ihsanının sadık dostudur.)

Sıddık, Hız. Ebu Bekir'in lâkabıdır. *Yâr-ı gâr* da mağara dostu demek olup yine Hız. Ebu Bekir'in lakabıdır. Hicret esnasında Hız. Peygamber'in yanında can dostu olarak bulunmuş, Hira dağında müşriklerden korunmak için bir mağaraya sığınmışlar, iki güvercin mağara girişine yuva yapmış, bir örümcek de ağ örmüştür. Hız. Ebu Bekir'e sadık sevgili anlamında yâr-ı gar denmiştir. Bu beyitte şair, Hız. Ebubekir'in, Hız. Peygamber'e nasıl can dostu olduysa, kaleminin de Hız. Ebu Bekir'e sadık bir dost olduğunu belirtmektedir.

19 *Medh-i Fârûk-ı feyz-bahş olalı*

Nahl-i ter berg ü bârdur kalemüm

(Hz. Ömer'in övgüsü feyz vereli, kalemim taze yaprak ve meyvelerle süslü nahl (ağaç) oldu.)

Hiz. Ömer, İslam'ın ikinci halifesi olup, doğruluk ve adaletiyle herkesi kendine hayran bırakan, haklıyı haksızdan ayıran anlamında Fârûk lakabıyla anılmış, on yılı aşkın yürüttüğü halifelik döneminde dört binden fazla cami ve mescit yapmıştır. Bu beyitte Hiz. Ömer'in övgüsü şairin kalemine feyiz vermekte, kalemi taze yaprak ve meyvelerle süslü bir nahıla (ağaca) dönmektedir.

20 *Ola mı vasf-ı câmi 'ü'l-Kur'an*
Ser-be-pâ şerm-sârdur kalemüm.

(Kur'an'ı toplayanı, bir araya getireni (Hiz. Osman'ı) vasfetmek mümkün mü? Kalemim baştan ayağa utangaç ve mahcupdur.)

Bu beyitte adı doğrudan söylenmese de câmi'ül-Ku'ran ifadesiyle Kur'an'ı bir araya getiren, toplayan Hiz. Osman övülmektedir. Hiz. Osman, Hiz. Ömer'in şehit edilmesinden sonra halife olmuş, Kur'an'ı çoğaltıp önemli merkezlere göndermiş, utangaç, hayâ ve hilm sahibi olup İslam'ın üçüncü halifesidir. Şair, Hiz. Osman'ın utangaçlığı, hayâ ve hilm özelliğini öne çıkararak, onun bütün özelliklerini anlatmakta kalemim aciz kalır ve bundan utanır demektedir.

21 *Düşmen-i macerâ-yı Haydar için*
Nâ'ib-i zülfikârdur kalemüm

(Benim kalemim Hiz. Ali'nin düşmanla olan savaşı için Zülfikar'ın, (onun kılıcının) vekilidir.)

Hiz. Ali'nin Haydar özeliği ve Zülfikar'ı övülmektedir. Haydar, arslan demektir. Bazı beyitlerde döne döne hamle yapan aslan anlamında *haydar-ı kerrâr* şeklinde de kullanılmıştır. Zülfikar ise, yarısından itibaren ucu çatallaşan Hiz. Alinin kılıcına verilen isimdir. Bu kılıç, Peygamberimiz tarafından Hiz. Ali'ye verilmiş, uzunluğu yedi, eni bir arşın olacak şekilde değişiklik gösterebilen, ortasında kanın akması için yiv bulunan ve birçok efsaneye konu olan bir kılıçtır. Tıflî, Hiz. Ali'nin savaşlarda düşmana karşı gösterdiği kahramanlıklarını Haydar sıfatıyla anlatmakta, kendi kalemini ise Zülfikar'ın vekili olabileceğini söylemektedir. Nâib, bir makamın sorumluluğunu asıl sahibi yerine geçici bir zaman için ona vekâlet eden demektir. Tıflî, kalemini Zülfikar'ın yerine vekil olabileceğini (asıl olamayacağını) söylemektedir. Aynı zamanda beyitte, kılıç ve kalem münasebetini de anlamak mümkündür.

22 *Hasan-ı müctebâ Hüseyin-i şehîd*
Anlara cân-sipârdur kalemüm

(Benim kalemim, seçilmiş Hasan ve şehit Hüseyin'e fedadır.)

Hiz. Hasan Hiz. Ali'nin oğlu, Hiz. Peygamber'in torunudur. Müctebâ lakabıyla da bilinen Hiz. Hasan halifelerin beşincisi, on iki imamın ikincisidir. Muaviye'nin oğlu Yezid tarafından Hiz. Hasan'ın eşine zehirlettirilmiştir. Hiz. Hüseyin de Hiz. Ali'nin

oğlu ve Hz. Peygamberin torunudur. On iki imamın üçüncüsü, ehl-i beytin beşincisidir. Kerbelâ'da zalimce şehit edilmiştir. Şair bu beyitte Hz. Hasan için mütebâ (seçilmiş), Hz. Hüseyin için de şehit ifadelerini kullanmıştır. Böylece hem Kerbelâ hadisesine telmih yapmış hem de teşhis yoluyla kalemını onlara *can-sipar* (canını feda eden, canını esirgemeyen) bir kişi olarak göstermiştir.

23 *Rûma gelmiş dahî lisân bilmez*
Bir garîbü 'd-diyârdur kalemüm

(Benim kalemim Anadolu'ya gelmiş dil bilmez, bir yabancı gariptir.)

Tıflî'nin nereli olduğu konusunda çeşitli kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Bazı kaynaklara göre Trabzonlu, bazı kaynaklara göre ise İstanbullu olduğu belirtilmektedir (Çınar 2000, s. 14-22). Bu beyitte Tıflî, kalemını gurbette garip bir insana benzettiğinden şairin memleket hasreti çektiği anlaşılmaktadır. Böylece Trabzon'da doğup, İstanbul'a sonradan gittiği anlaşılmaktadır. Şair, kalemını İstanbul'a sonradan gelmiş bir yabancı ve dil bilmeyen bir garip olarak görmektedir. Şairin hem memleket hasreti çektiği hem de kalemını ve gönlünü anlayacak birisi olmadığını anlatmaktadır.

24 *Terbiyet-yâb-ı feyz-i tab'um olup*
Şimdi üstâd-ı kârdur kalemüm

(Benim kalemim şimdi mizacımın, yaratılışımın feyzi ile terbiye olmuş bir üstattır.)

Yirmi üçüncü beyitte kalemını gurbette lisan bilmez bir yabancı garibe benzeten şair, bu beyitte kalemının mizacının feyzi ile terbiye olup üstat bir hâle dönüştüğünü belirtmektedir. Gerçekten de şairin birçok konuda kabiliyetli olduğu bilinmektedir. Bunlar çeşitli hat yazıları yazabildiği, meddah ve şehnamehan olduğu ayrıca IV. Murad'ın has nedimi olduğu bilinmektedir. Bütün bu maharetlerinin yanında kalemını yani şairliğini üstat olarak gören Tıflî'yi, iyi bir divan şairi olarak telakki etmek mümkündür.

25 *Evliyâ-yı kibâr vasfında*
Lüle-i çeşmesârdur kalemüm

(Benim kalemim terbiye ve nezaket kurallarına uygun ulu evliyayı öven çeşme başının incisi yani pınarıdır.)

Yirmi dördüncü beyitte kalemını terbiye olmuş bir üstada benzeten şair, bu beyitte nezaket kurallarına uygun, ulu evliyayı övmeye layık, çeşme başının incisine yani pınarına benzetmektedir. Böylece Tıflî, hem kaleminden dökülen kelimelerin inci değerinde olduğunu hem de *çeşmesar* kelimesiyle çeşmesi, pınarı çok olan ve bitmek tükenmek bilemeyen sözler yazdığını belirtmektedir.

26 *Şükr-i zâtiyle kutbü 'l-aktâbun*
Tûtî-i kandhârdur kalemüm

(Benim kalemim kutuplar kutbunun zatının şükrü ile şeker yiyen papağandır.)

Bu beyitle birlikte mezhep imamlarının övgüsüne geçilmektedir. İlk olarak İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe'yi kutbul aktab (kutuplar kutbu) olarak tavsif etmekte, kalemini ise; şeker yiyen bir papağana benzetmektedir. İmâm-ı A'zam büyük İslâm âlimlerinden olup dört büyük mezhepten Hanefî mezhebinin kurucusudur. Kandhehar bugün Afganistan sınırları içinde bulunan bir şehirdir. Kand ise şeker demektir. Şair, kand ve kandeher kelimeleri arasında kelime oyunu yapmıştır. Tutî ise papağan demektir. Papağana ayna karşısında konuşma öğretilir ve şekerle beslenir. Papağanın tatlı dilli oluşunun sebebi budur. Şair, kutbul aktâb olan Ebû Hanîfe'yi övdüğüne şükretmekte, kalemini de tatlı dilli bir papağana benzetmektedir.

27 *Bû Hanîf Ebû İmâm-ı A'zam için*
Esb-i tab'a süvârdur kalemüm

(Benim kalemim İmâm-ı Azam Ebu Hanîfe için ata binmiş süvaridir.)

“İslâm'da hukukî düşüncenin ve ictihad anlayışının gelişmesinde önemli payı olup daha çok Ebû Hanîfe (ö. 767) veya İmâm-ı Âzam diye şöhret bulmuştur. Onun öncülüğünde başlayan ve talebelerinin gayretiyle gelişip yaygınlaşan Irak fıkıh ekolü de imamın bu künyesine nispetle ‘Hanefî mezhebi’ adını almıştır. ‘Büyük imam’ anlamına gelen İmâm-ı Âzam sıfatının verilmesi de çağdaşları arasında seçkin bir yere sahip bulunması, hukukî düşünce ve ictihat metodunda belli bir çıkır açması, döneminden itibaren birçok fakihin onun görüşleri ve metodu etrafında kümelenmiş olması gibi sebeplerle açıklanabilir” (Uzunpoltalcı 1994, s. 131-138). Şair, bu beyitte Hanefî mezhebinin imamı, büyük müctehit İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe'yi övmüştür. Yirmi altıncı beyitte bazı vasıfları söylenen Ebû Hanîfe'ye, şair kalemini süvari olarak görmektedir. Süvari atlı asker demektir. Atlı asker ayağına çeviktir ve hızlı koşar. Böylece şair, kalemini Ebû Hanîfe'yi övmeye hem çevik hem de onun izinde giden bir atlı asker gibi olduğunu söylemiştir.

28 *Hazret-i Şâfi-i İmâm-ı dü-vüm*
Medhine sâzkârdur kalemüm

(Kalemim ikinci İmam-ı Şâfi hazretlerinin övgüsüne muvafıktır.)

Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî (ö. 820, Şâfiî mezhebinin imamı, büyük müctehittir. “Şâfiî'nin güzel yüzlü bir kişi olduğu, sünnete uymak amacıyla saç ve sakalını kınayla boyadığı, yemin etmekten titizlikle sakındığı, gecenin bir bölümünü ibadetle geçirdiği, daha fazla Kur'an okuyabilmek için teravih namazlarını evinde yalnız kıldığı, böylece bir ayda çokça hatim yaptığı, rehavete yol açıp çalışmaya ve ibadete engel olduğu için fazla yememeye özen gösterdiği, yüzüğünün kaşına, ‘Allah, Muhammed b. İdrîs'in güvencesidir’ ibaresini naksettirdiği ve samimi bir dindarlığı şiar edindiği” kaynaklarda nakledilmektedir (Aybakan, 2010, s. 223). Şair, kaleminin İmam Şâfiî'nin methine uygun (layık) olduğunu belirtmektedir.

29 *Feyz-i rûh-ı İmâm-ı Mâlik ile*
Mâlik-i iktidârdur kalemüm

(Kalemim İmam-ı Mâlik'in ruhundan aldığı feyz ile onu övme kudretine sahiptir.)

Mâlik b. Enes (ö. 795) Mâlikî mezhebinin imamı, büyük müçtehit ve muhaddistir. Sağlam hâfızası ve derin anlayışı yanında sabrı, disiplin ve ihlâsı sayesinde hadis ve fıkıh alanlarında büyük bir âlim olan İmam Mâlik kendi zamanında ve daha sonra gelen âlimler tarafından övgüyle anılmış, İslâm ümmetinin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetler arasındadır (Özel, 2003, s.506-513). Tıflî, kaleminin İmam Mâlik'in ruhundan feyz aldığını ve onu övme kudretine malik olduğunu belirtmektedir.

30 *Ahmed-i Hanbelün senâsı ile*
Feyz-i Hakka dûçârdur kalemüm

(Benim kalemim Ahmed-i Hanbel'in övgüsü ile Hakk'ın feyzine mazhar olmuştur.)

"Ebû Ahmed b. Hanbel (ö. 855) Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis, fakihtir. Ahmed b. Hanbel itikadî konularda genellikle Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Şâfiî ile benzer görüşleri paylaşmıştır. Fakat namaz kılmayı tekfir etmek, gerçekten ona ait bir görüş ise bu görüşüyle o diğer üç mezhep imamından ayrılmış olmaktadır. Ameli imandan bir cüz kabul etmek, iman ve İslâm'ın ayrı ayrı dinî mertebeler olduğunu savunmakla Ebû Hanîfe'den, Allah'ın zâtıyla âlemin üstünde ve yaratıklarından uzakta olduğunu benimsemekle de Eş'ariyye ve Mâtürîdiyye kelâmcılarından ayrılır. Ahmed b. Hanbel akaidde Selefiyye'ye öncülük etmiş ve bu mezhebin imamı sayılmıştır (Yavuz, 1989, s. 82-87). Hanbelî mezhebinin kurucu kabul edilen Ahmed b. Hanbel'in övgüsü ile kaleminin Hakk'ın feyzine mazhar olduğunu belirtmektedir.

31 *Anlurun inkıyâd-ı emrinde*
Bin hizmet-güzârdur kalemüm

(Benim kalemin onların emrine boyun eğmekle sayısız hizmet eder.)

İnkıyâd-ı emr, emre boyun eğme, buyruğa itaat etme demektir. Beyitte dört mezhep imamının Allah'a ve dini hükümlere mutlak itaatleri vurgulanmıştır. *Hizmet-güzâr*, hizmet eden, gayret gösteren kişi veya şey anlamındadır. Şair, benim kalemim onların emre boyun eğmelerine dair sayısız hizmetlerde bulunur; yazımın gerçek değeri, onların dini otorite ve itaatlerini yüceltmekte ortaya çıkar demektir. Bu görev onların fikirlerini benimsemek, anlatmak ve yazmak olarak değerlendirilebilir.

32 *Anlara hizmet-i şerî'atde*
Pîr ü nâmdârdur kalemüm

(Benim kalemim onlara şeriat hizmetinde ünlü ve üstattır.)

Hizmet-i şerî'atde, şeriata hizmette demek olup şairin amacı, dini hükümlerin öğretilmesi, yayılması ve övülmesidir. *Pîr ü nâmdâr*, önder ve ünlü demek olup, dört mezhep imamının dinî ve ilmî liderlikleri vurgulanmıştır. Şair, dört mezhep imamının şeriat hizmetinde kaleminin ünlü hem de üstat olduğunu söylemektedir. Tıflî, dört mezhep imamına sadakatini, saygısını, muhabbetini belirttikten sonra

kalemmini her birine hizmetkâr olarak görmektedir. Şairlik sahasında onun kalemi, herkes tarafından bilinen önder kabul edilen bir özelliğe sahiptir.

33 *Hadden aşdı temâm rûz-ı nefes*
Tab'uma gerçi yârdur kalemüm

(Ömrüm her ne kadar haddi aştı ise de kalemim takatime (kudretime) dosttur (sevgilidir).

Hadden aştı ifadesiyle şair, sınırları, hudutları aştı diyerek; mecazen insanın kendi tabiatı ile sınırlı anlayışını söylemiştir. *Temâm rûz-ı nefes* ile hayatın bütün günü, ömrün tamamı kastedilmiştir. İkinci mısra da şair, kendi tabiatının sınırlı olduğunu kabul etmiştir. Ancak her ne kadar kabiliyeti onu övmekte sınırlı olsa da, Hz. Muhammed'in sevgisi ve yüceliğinden kalemi etkilenmekte ve ondan ilham almaktadır. Tıflî, nefesinin günlerinin sınırı aştığını söyleyerek ömrünün sonlarına yaklaştığını ve ihtiyarladığını vurgulamaktadır. Ancak bu durumun onun açısından bir ehemmiyeti yoktur. Zira kaleminin tabiatına dostluğu sayesinde güçlü ve kudretli kalabilmektedir.

34 *Bilürin Tıfliyâ yeter bilürin*
Dûş-ı ma'nâya mârdur kalemüm

(Ey Tıflî bilirim yeter bilirim. Benim kalemim sevgili omzunda bir yılandır.)

Sözü uzatmak istemediğini belirten şair, kasideyi bitirmek istediği izlenimi vermekte ve kalemini sevgili omzuna yılan olarak görmektedir. Divan şiirinde mâr, genellikle sevgilinin saç uzunluğu, kıvrımları, siyahlığı ve zehri bakımından yılanla benzetilir. Ayrıca hazinelerin birer yılan tarafından korunduğu efsanesine binaen Tıflî, bu beyitte manayı sevgiliye veya sevgilinin yüzüne; kalemini de o sevgilinin omzuna uzanan yılan gibi olan saça benzetmiştir.

35 *Sûret-i dostîde düşmeninün*
Çeşmine nevk-i hârdur kalemüm

(Benim kalemim dost suretinde olan düşmanın gözüne hararet veren, yakıcı sivri uçlu dikendir.)

Tıflî'nin kalemi dost gibi görünen düşmanların gözüne sivri uçlu bir diken gibidir. Otuz dördüncü beyitte kalemini yılanla benzeten Tıflî, bu beyitte dost gibi görünen düşmanların gözüne bir diken olduğunu söylemektedir. Kalemiyle düşmana meydan okuyan şair, kaleminin ve şiirinin düşmanlar tarafından kışkıldıldığını, kendisiyle yarışa girilmemesi gerektiğini belirtmektedir.

36 *Çeşm-i bedgûya hasm-ı bedkâra*
Nâhun-i hârhârdur kalemüm

(Benim kalemim fitne göze ve kötü düşmana (tırnak gibi) acı veren bir gönül sıkıntısıdır.)

Çeşm-i bedgû, kötü niyetli göz; *hasm-ı bedkâr*, kötü iş yapanın (ahlaksız kişinin) düşmanı anlamındadır. *Nâhun-i hârhâr* ise, acı ve sıkıntı veren tırnak anlamındadır.

Şair, benim kalemim, kötü niyetli gözlere ve kötü iş yapanlara karşı keskin ve etkili bir silahtır. Kalemim, hakikati ortaya koymakta ve ahlaksızlara karşı durmaktadır. Tıflî, hem ahlâkî eleştiri yapıyor, hem de sözün gücü ve ilahi hakikat ışığında kalemin etkisini vurgulayarak diyor ki, benim kalemim, fitne göz sahipleri ve kötü düşmanlara gönül sıkıntısı verir. Bu kişiler kalemimden ve şiirimden rahatsız olurlar.

37 *Enbiyâ evliyâ senâsında*
Dâde-i Kirdgârdur kalemüm

(Enbiya ve evliya övgüsünde benim kaleme kudret, Allah'ın takdiriyle verilmiştir.)

Tıflî son beyitte, peygamber ve evliya övgüsünde kaleminin Allah'ın takdir ve ilhamıyla hareket ettiğini; bu sözlerin, yalnızca kendi fikri olmadığını, İlahi bir yönlendirme ve ruhani ilham aracılığıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. Böylece şair, Hz. Peygamber'in ve velilerin övgüsü söz konusu olduğunda, kaleminin kutsal bir nitelik taşıdığını belirtmiştir. *Dâde-i Kirdgârdur kalemüm* ifadesiyle de, kaleminin ilahi takdirle hareket ettiğini söylemiştir. Böylece kalemine (şiirine) hem tevazu hem de kutsallık atfetmektedir.

Sonuç

Az sayıda yazılan kalem redifli kasidelerden birini 17. yüzyılın ünlü divan şairlerinden Tıflî Ahmed Çelebi yazmıştır. Meddah ve nedim diye şöhret bulmuş olan Tıflî, bu maharetlerinin yanında şairliği de oldukça başarılıdır. Tıflî keskin zekâsı sayesinde kısa sürede IV. Murad'ın hizmetine girerek onun meddahı ve nedimi olmuştur. Şairin IV. Murad'ın meclislerinde *Şehnâme*'yi okumasının yanı sıra mizahî kıssalar yazdığı da bilinmektedir. Ayrıca mahir bir hattat olduğu, padişah ve devlet ricâli için birçok kitap istinsah ettiği bilinmektedir.

Kalem kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de iki yerde tekil, iki yerde çoğul şekliyle (aklâm) yer alır. Bunlar, Alak, Kalem, Lokmân, Âl-i İmrân sureleridir. “Hadislerde Allah'ın ilk kalemi yarattığı ve ona kıyamete kadar olacak her şeyi yazmasını emrettiği; onun da yazma işi bittikten sonra bir daha yazmamak üzere kurduğu belirtilmektedir”. “İslam inançları arasında kıyamet gününe kadar gerçekleşecek bütün olayları yazması için Allah tarafından yaratılan ilk nesnenin kalem olduğu” görüşü, kalemin değerini artırmıştır. Tasavvufa göre levh, Tanrı'nın bilgisi; kalem de iradesidir. Bu yüzden kaleme akl-ı kül veya akl-ı evvel diyenler de olmuştur.

Kalemin bu önemine binaen edebiyatımızda Fuzûlî'nin 41 beyitlik kalem kasidesi, Helakî'nin 21 beyitlik Kalem kasidesi, Nev'izâde Atâyî'nin 30 beyitlik kaleme hitap ettiği mesnevi tarzında yazdığı şiiri, Firâkî'nin 35 beyitlik Kaside-i Kalem'i, Dede Ömer Rûşenî'nin 101 beyit olan “Kilk” redifli mesnevisi, kalem konusunda yazılan şiirlerdir. Bunlardan biri de Tıflî'nin 37 beyitlik Kalemüm redifli na't türünde yazdığı şiirdir.

Tıflî, şairliğini övdüğü ilk on beş beyitte kalemini, zamanın hediyesine, savaş aletine, İsfendiyar'ın kılıcına, yaşlı bir çınara, gâh bir dalgıca gâh deryayı geçen ateşe, elbise biçen makasa, misk açan ahuya, cilveli bir dilbere, Tur dağında bir

nahıla, ilkbahar meyvesine benzetmektedir. Bu benzetmeler oldukça renkli hayallerle süslenmiştir. Kalemîni Hz. Peygamberin övgüsünde övünç kaynağı gören şair, onun ailesini övmeyi görev addetmekte ve Hz. Peygamberin torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kalemîni (kendini) kurban görmektedir. Tıflı, dört halifeyi de vasıflarına uygun olarak övmüştür. O, kalemîni Hz. Ebu Bekir'e dost, Hz. Ömer için süslü bir ağaç (nahıl), Hz. Osman için mahcup, Hz. Ali için onun Zülfikar'ına vekil olarak görmektedir. Evliya övgüsünde kalemîni bir pınara benzeten şair, dört mezhep imamı övgüsünde, kalemîni Ebu Hanife için papağan ve süvari, İmam Şâfiî için muvafık, İmam Mâlik için kudretli, İmam Hanbel için feyizli görmekte; mezhep imamlarının ve şeriatın sonsuz hizmetkârı görmektedir. Ayrıca şair, kalemîni hazine bekçisi bir yılan, düşman gözüne yakıcı bir diken ve gönül sıkıntısı olarak görmüştür. Şairin enbiya ve evliya övgüsünde kalemînin kudreti, Allah'ın takdiriyle kendisine verildiğini söyleyerek son beyitte kalemîni övmüştür. Kısaca 17. yüzyılın kudretli şairi Tıflı, klasik Türk edebiyatı sahasında sayıları çok olmayan kalem redifli şiiriyle, hem çok renkli hayal ve semboller kullanmış hem de şairlik kudretini göstermiştir.

Kaynakça

- Akyüz, K.-vd. (1990), *Fuzûlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altuntaş, H.-Şahin, M. (2011), *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Ankara: DİB Yayınları.
- Aybakan, B. (2010), "Şâfiî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 223-233.
- Canım, R. (2018), *Divan Edebiyatının Kaynakları*, İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1982), *Helâkî Dîvânı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çınar, B. (2000), *Tıflî Ahmed Çelebi, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı'nın Tenkitli Metni* (doktora tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, B. (2012), "Tıflî Ahmed Çelebi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 89-90.
- Çınar, B. (2013), "Tıflî Ahmed Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tifli-ahmed-celebi> (ET: 20.02.2026).
- Derman, M. U. (2001), "Kalem", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 245- 47.
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, M. N. (2008), "Fuzûlî'nin Kasîde-i Kalemîyye'sinin Şerhi", *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın Anısına Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu*, İstanbul: Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları.

- Ersoylu, H. (1992), “Kaside-i Kalem”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, C. 40, s. 147-167.
- İsen, M.-Kurnaz, C. (1990), *Şeyhî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kalkışım, Muhsin (1994), *Şehy Gâlib Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kanar, M. (1993), *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Birim Yayınları.
- Karaman, H.-vd. (2012), *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir I-V*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kaya, B. (2020), Klâsik Türk şiirinde kalemle ilgili benzetmeler ve şiirlerde kullanımı üzerine, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. C 3/1 s. 90-112.
- Kılınç, C. (2012), *Mitoloji sözlüğü 2*, İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Koçak, M. (2014), “Kur’ân ve Hadislere Göre Kalem Kavramı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S 42. Erzurum, s. 297-327.
- Kubbealtı Lugatı*, İstanbul: Kubbelatı Yayınları.
- Kuzubaş, M. (2005), *Nev'izâde Atâyî'nin Nevhatü'l Ezhâr Mesnevisi*, Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Onay, A. T. (2016), *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. (haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Özel, A. (2003), “Mâlik b. Enes”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 27, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 506-513).
- Özön, M. N. (1988), *Küçük Osmanlıca Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pakalın, M. Z. (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III*. İstanbul: MEB. Yay.
- Pala, İ. (1989), *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay.
- Sefercioğlu, N., “Yazı ve Yazı İle İlgili Unsurların Divan Şiirinde Kullanılışı”, e-kaynak:
<http://www.geocities.com/msefercioglu/makaleler/divansiirindeyazi.htm>
(E.T: 27.02.2026).
- Sungurhan, A. (2011), “Nâbî ve Sâbit Divanı'nda Kalem”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Cilt: 4 Sayı: 17.
- Şenarslan, N. F. (2020), *Rûşenî Dede Ömer Aydınî Külliyyâtı (Miskin-nâme, Çobânnâme, Der Kasemiyât ve Münâcât, Der Medh-i Mesnevî-i Ma'nevî-i Mevlevîyyet, Neynâme, Kalem-nâme, Divan) Dil İncelemesi-Metin-Dizin*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Şenarslan, N. F. (2026), "Kalemname/Der Beyân-ı Sıfat-ı Kalem (Rûşeni Ömer Dede)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kalemname-der-beyan-i-sifat-i-kalem-rusen-i-omer-dede>. [Erişim Tarihi: 05 Mart 2026].
- Şengül, E. (2021), "Sireti ve Suretiyle Divan Şiirinde Kalem", *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi International Journal of Turkish World Scientific Researches*, C.2, S.1, ss. 1-43.
- Tanyıldız, A. (2007), "Uzun Firdevsî ve Münâzara-i Seyf ü Kalem'i" *Türklük Bilimi Araştırmaları* (TÜBAR), C. 22-Güz, Niğde.
- Tökel, D. A. (2000), *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Uludağ, S. (1999), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yay.
- Uzun, M. (1977), "Divan Edebiyatı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yay.
- Uzunpostalcı, M. (1994), "Ebû Hanîfe", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 131- 138.
- Ülken, F. (2017), "Ondokuzuncu Yüzyılda Kaleme Alınmış Bir Edebî Münazara: Cemal Efendi'nin "Muhâverât-ı Seyf ü Kalem"i, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Cilt: 10, Sayı: 52.
- Yakıt, İ. (2024), *Kur'an-ı Hakîm Meâli Semantik Analizli Açıklamalı ve Yorumlu, Yeniden Gözden Geçirilmiş Dipnotları Zenginleştirilmiş* 4. Baskı, İstanbul: Ötüken Yay.
- Yavuz, Y. Ş. (1989), "Ahmed b. Hanbel", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 22 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 82-87.
- Yavuz, Y. Ş. (2001), "Kalem", *TDV İslâm Ansiklopedisi* C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 243-245.
- Yazır, M. B. (1972), *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Yazır, M. B. (1974), *Medeniyet âleminde yazı ve İslâm medeniyetinde kalem güzeli II*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Zavotçu, G. (2013), *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul: Kesit Yayınları.